

Languages on this page:

ISSN 1652-7224 ::: Publicerad den 27 januari 2010

Utskriftsvänlig pdf-fil

Läs mer om dansk idrott, idrottspolitik och idrottsforskning på idrottsforum.org

Idrott och politik – vari ligger problemet? Tja, det är väl inte många som numera har problem med att inse att politiken är delaktig i alla samhällsområden. Men så har det inte alltid varit; många minns demonstrationerna som stoppade tennismatchen i Båstad 1968 mellan Sverige och Rhodesia. Då var idén om idrotten som stående ovanför politisk käbbel om rasism och förtryck stark på många håll – inte minst inom idrottsrörelsen. Å andra sidan kunde världen några år senare inleda en bojkott mot Sydafrika på samma grunder, en bojkott som så småningom blev total och som också omfattade idrottsutbyte. Det fanns motståndare till Sydafrikabojkotten också, naturligtvis, men den nära nog totala uppslutningen bidrog sannolikt till att sambandet idrott och politik accepterades i breda lager. Till det bidrog också det faktum att idrotten vid den tiden inte sällan fick ikläda sig rollen som moralisk ställföreträdare; uttrycket är myntat av idrottshistorikern Jørn Hansen, och syftar på till exempel bojkotterna i samband med olympiska sommarspelen i Moskva och Los Angeles, där idrotten fick just den rollen. Hansens bok *Den moralske stedfortræder – og andre historier om idræt og politik* (Syddansk Universitetsforlag) recenserar av Kalle Jonasson, som uppskattar Hansens resa genom historien, från gymnastikens roll i den tidiga formeringen av Tyskland och Danmark som nationalstater, fram till sommarspelen i Beijing 2008 – för övrigt det kapitel som enligt vår recensent är bokens bästa.

Om idrott och politik

Kalle Jonasson

Institutionen för idrottsvetenskap, Malmö högskola

Jørn Hansen

Den moralske stedfortræder – og andre historier om idræt og politik

182 sidor, hft.

Odense: Syddansk Universitetsforlag

2008

ISBN 978-87-7674-349-9

Jag gillade ishockey i min barndom. Däremot har jag aldrig utövat denna idrott, eller för den delen bemästrat skrinandets konst. I Helsingborg har vi ingen vidare hockeykultur (även om vissa tar sig upp till Rögles matcher), och inte heller har någon i vare sig min släkt eller bekantskapskrets utövat ishockey. Förklaringen till att jag gillade denna sport kan vara att den ofta visades på TV – detta torde närmre bestämt vara en förutsättning för det som jag tror var det centrala i min fascination.

Anledningen till att ishockey snarare än fotboll var den för mig mest kittlande sporten hade att göra med kalla kriget (utan att dra för höga växlar på den möjliga dubbla bemärkelsen). Att titta på matcher mellan öst- och västländer under 1980-talet, det kalla krigets kulmen, innebar att spelets inneboende dynamik ackompanjerades och förhöjdes av den världspolitiska laddningen. Förhållandet mellan idrott och politik är en av käpphästarna i idrottsdebatten. Om relationen mellan dessa storheter handlar den danske idrottshistorikern Jørn Hansens bok *Den moralske stedfortræder*.

Hansen har i denna volym samlat en mängd av sina tidigare artiklar. Analysen tar sin utgångspunkt i det ständigt återkommande mantrat om att idrott och politik inte hör ihop. Denna diskussion måste nyanseras och det tycker jag



att *Den moralske stedfortræder* lyckas väl med. Hansen menar att diskussionen kring denna problematik går i stå så fort manträt uttalas och att associationskedjan oftast leder till en ensidig debatt om bojkotters vara eller ickevara i samband med stora mästerskap. Målsättningen för studier – i nuläget ”förbavsende få” (s. 169) – kring detta tema bör vara att ta upp alla tänkbara dimensioner av detta problem. Emellertid görs i boken några avgränsningar som utelämnar områden som ”politiska partiernas idrättspolitik, idræt og kønspolitik eller idræt som decideret sektorpolitik” (s. 11).

Framställningen är kronologisk och skiftar i fokus mellan Danmark och mer eller mindre internationella exempel. Källmaterialet är i fallet för den danska idrottsdebatten baserat på analyser av merendels tidningsartiklar. Idrott/politik-debatten i dansk media har förvisso också rört mer internationella tilldragelser, varför en del förstahandskällor återges i analyserna kring detta. För övrigt är det historiska andrahandskällor som tillgås i analysen. Resultatet blir en lättillgänglig historieskrivning nästan helt utan teoretiska resonemang som med fördel, bedömer jag det, skulle kunna användas i idrottshistoriska kurser. Dels för att den griper sig an den viktiga idrott/politik-problematiken, dels för att den i sin kronologiska disposition kopplas till och har bäring på mer generella händelser i vår del av världen, från 1700-talet och framåt.

Berättelsen tar sin början i nationalstaternas formering, med exempel från Danmark och Tyskland. I fokus står gymnastikens roll i danandet av dessa länders folk. Relationen mellan dessa nationella sfärer har en intressant historia som Hansen tecknar med säker hand. Inte minst har den rent fysiska kontaktytan mellan länderna i området kring Schleswig-Holstein och Jylland varit skådeplats för utbyten och konflikter nationerna emellan. Idrott och politik i detta fall handlar vilka värden som gymnastiken tillskrevs nationellt. I Tyskland bidrog Jahns Turnrörelse till att upprätta en folkkänsla med tysk särart, medan Danmark tog mera intryck från den svenska lingvgymnastiken, vilken blev viktig i det danska folkhögskolesystemet. Gymnastikens förmenta förmåga att stärka medborgarna, psykiskt och fysiskt framstod som viktigt i det då oroliga Europa.

Den från mitten av 1700-talet inflytelserika merkantilismen, som utgick från att det fanns ”en sammanhæng mellem en stats styrke og rigdom og en rask og stærk befolkning” (s. 37), var en pådrivare till det gryende intresset för medborgarnas kroppsliga daning. Föreställningen om idrottens koppling till folkhälsan är alltså ingalunda ett nytt område inom politiken. I Danmark rörde debatten vilket kroppsbyggnadssystem som skulle skapa den önskvärda karaktären i dansken. Turn och Ling har nämnts innan, men man förhöll sig även till den engelska tävlingsidrotten. Precis som i Sverige präglas Danmarks gymnastikhistoria av kollisioner mellan mer eller mindre vetenskapligt underbyggda resonemang kring kroppen och människan.

Att idrotten i så många sammanhang kommit att uppfattas som en neutral storhet, vilket utgör premissen för åsikten om att idrott och politik inte hör ihop, härrör från, menar Hansen, den framväxande borgarklassens annektering av den moderna tävlingsidrotten, och, i fallet för t.ex. fotbollen, vissa av sporternas exponentiellt utökade tillgänglighet även för arbetarklassen. Tävlingsidrotten hade dessutom till skillnad från gymnastikrörelserna större möjlighet till fruktbara möten mellan nationer. de Coubertins dröm om några veckors förbehållslös lek och gamman mellan folken emellanåt torde också ha bidragit till etablerandet av bilden av idrotten som en neutral frizon av förbrödning i oroliga tider.

” *Överhuvudtaget är boken späckad med återgivning av intensiva skeenden, inte sällan med nationell politik som analytisk fond, i den moderna tävlingsidrottens historia.*

Efter en jämförelse mellan den gängse idrotten och arbetaridrotten, följer en genomgång av hur idrotten användes som instrument för att förstärka auktoriteten i de fascistiska och kommunistiska regimerna under mellankrigstiden. Ett kapitel härom ägnas särskilt åt de olympiska spelen i Berlin 1936. Framför allt berörs konflikterna som relaterade till judiska idrottsutövare. Skulle de beredas plats i spelen som självklara representanter för Tyskland och hur förhöll detta sig till uttalanden som detta, från Goebbels?

Vi vil lade dem vare i Fred, hvis de stille og beskedent trækker sig tilbage mellem fire Vægge og ikke gør krav paa at blive betragtet som ligesaa værdifulde som Tyskerne (s. 77).

Efter att den omtalade olympiaden haft sin invigning menade emellertid en inflytelserik skribent i den danska idrottsmediesfären, Mr. Smile, att även om människor hade träffats för att besegra varandra skedde detta utan hat och blodutgjutelse. Samme skribent hade i anslutning till en fotbollsmatch 1935 mellan Tyskland och England kommenterat att ”det var tale om en sejr for idrætten over politikken. Saaledes blev Kampen en mægtig Reklame – ikke for Nazismen ? men for Sporten” (s. 84). Det finns alltså något omedelbart i idrottsevenemangs kommunikation som bidrar till idén om idrottens neutralitet. Det är spännande att följa denna åsikts etablering över tid. Överhuvudtaget är boken späckad med återgivning av intensiva skeenden, inte sällan med nationell politik som analytisk fond, i den moderna tävlingsidrottens historia.

Kalla krigets idrottspolitiska klimat nagelfars i analyser av Danmarks sportsliga utbyten med den ännu inte erkända östtyska staten. Smått märkliga situationer uppstod härmed, i och med att dansk idrott, innan Danmark som stat gjorde det, erkände DDR som en självständig republik. Detta kom sig av att man halvtannat decennium innan den danska staten erkände DDR i danska idrottsårsböcker kunde läsa om resultat från matcher mellan danska och


östtyska landslag i t.ex. fotboll och handboll.

Resten av boken ägnar sig åt problematiken kring det som titeln anger, idrottens som moralisk ställföreträdare. Det kalla krigets många bojkotter av mästerskap föranleder den benämning: när ett land på något sätt har varit inbegripet i meningsskiljaktigheter med landet som har stått som värd för mästerskapet, har de ibland demonstrerat detta genom att inte delta i spelen. Förutom att det skapar uppmärksamhet får detta en inverkan på själva det sportsliga resultatet. Om inte de allra bästa deltar vid ett mästerskap blir resultaten i det samma inte lika giltiga som om alla hade varit med, och mästerskapslogiken innebär ju att spektakulära rekord och insatser alltid är en fjäder i hatten, också för arrangören. Spelen i Moskva, 1980, och Los Angeles, 1984, är de kanske tydligaste exemplen för denna företeelse.

Den kulturanalys av Kina som åtföljer redogörelsen för OS i Peking, 2008, står ut i boken. Det är som att Hansen i sin samtid, och utan tillgången till sina historiska andrahandskällor, vågar lite mer. Här kan märka en glidning över mot lite mer teoretiska resonemang, vilket tilltalar mig. Inte för att berättelsen före detta är ointressant, om än lite väl uppstaplande. Att Danmark står i fokus är väl självklart för en dansk idrottshistoriker, men personligen är de stora internationella sammanhangen de som jag bäst kommer att minnas från min läsning. Kanske har detta att göra med att Danmark inte varit i någon särdeles central position i de globala konflikterna. Ett samtida exempel, och tänkbart undantag för detta, som hade varit intressant att följa är hur tilldragelserna kring de dansktoppublicerade Muhammedteckningarna påverkade idrottsklimatet mellan Danmark och den muslimska världen.

Varför slutade jag då titta på ishockey ungefär runt 1990 (när östblocket upplöstes)? Hade det att göra med att matcherna inte längre hade karaktären av skärmytslingar mellan politiska ideologier? Även om jag inte var särskilt bevandrad i exakt vad de olika systemen stod för, så är jag böjd att tro att politiken i det här fallet intensifierade idrottsupplevelsen.

© **Kalle Jonasson 2010.**

 **Hitta bästa pris på boken hos Prispallen.se**

 **Kjøp boken fra Capris.no**

 **Sammenlign priser på bogen hos Pensum.dk**

 **Buy this book from Amazon.co.uk**

 **Buy this book from Amazon.com**